

Eduskunta
Hallintovaliokunta

Sisäministeriön lausunto valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta

Taustaa valmistelusta

Sisäministeriö on korostanut selonteon valmistelussa sitä, että turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä tulisi tarkastella kokonaisuutena. Näin on mahdollista havaita sekä hallinnonalojen keskinäisriippuvuuksia, että toimintaympäristöstä tulevia, Suomen turvallisuuteen keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ja ilmiöitä.

Perinteistä jakoa ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden välillä ei voida enää tehdä, vaan nämä eri turvallisuuden ulottuvuudet ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa nähden.

Sisäministeriö on tukenut järjestelmällisesti valtioneuvoston tavoitetta muodostaa kokonaisuus turvallisuusasioita käsittelevistä selonteista. Tästä näkökulmasta sisäministeriö valmistelee sisäisen turvallisuuden selontekoa ja osallistuu puolustusselonteon valmisteluun.

Toimintaympäristöstä

Selonteossa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä tarkastellaan laajasta näkökulmasta. Laaja näkökulma huomioi kansalliseen turvallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyvien uhkien ja suurvaltojen välisen kilpailun lisäksi näköpiirissä olevien globaalien haasteiden vaikutukset turvallisuuteen sekä sen, että valtioiden yhteiset varautumistoimet esimerkiksi Euroopan unionin puitteissa, ovat tulevaisuudessa yhä keskeisemmässä asemassa.

Selonteko nostaa esiin useita globaalihaasteita, kuten ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen ja luonnonvarojen ylikulutuksen. Nämä ovat taustalla monissa Suomen turvallisuuteen vaikuttavissa ilmiöissä. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhteys on kiistaton. Suurin muutos turvallisuudessa onkin tapahtunut juuri niissä tekijöissä, jotka vaikuttavat Suomen turvallisuuteen ulkoa ja hyvin kaukaakin.

15.2.2021

Globaaleista ilmiöistä esimerkiksi muuttoliike koskee keskeisesti sisäministeriön toimialaa. Valtaosa muuttoliikkeestä tapahtuu työn, perhesiteen tai opiskelun perusteella, ja osaavasta työvoimasta käydään kansainvälisesti kovaa kilpailua sellaisten valtioiden kesken, jotka etsivät ratkaisuja väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteesta johtuviin ongelmiin. Osa globaalista muuttoliikkeestä on kuitenkin ns. pakotettua muuttoliikettä, jonka taustalta löytyy niin ilmastonmuutoksesta ja väestönkasvusta johtuva elinolojen vaikeutuminen kuin sotia ja muita pitkittyneitä konflikteja.

Muuttoliikkeeseen liittyviä kysymyksiä, terrorismin ja väkivaltaiseen radikalisoitumisen uhkaa sekä myös esimerkiksi uusiin teknologioihin liittyviä kansallisen turvallisuuden kysymyksiä yhdistävät ilmiöiden laajuus ja moniulotteisuus.

Selonteossa on huomioitu kansainvälisen yhteistyön merkitys ja tietojen sekä käytäntöjen vaihto kansainvälisen, vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin torjumisen sekä väkivaltaisen ekstremismin ennalta estämisen kannalta. Sisäministeriö ja sen hallinnonala ovat keskeisesti vastuussa toiminnasta EU- ja kansainvälisessä yhteistyössä näillä sektoreilla ja osallistuvat aktiivisesti yhteistyön kehittämiseen.

Globaalina ilmiönä voidaan myös pitää yhteiskuntien epätasa-arvoistumiskehityksen aiheuttamia, edelleen syveneviä jakolinjoja, jotka heikentävät taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen edellytyksiä. Myös tällä on turvallisuusvaikutuksia.

Selonteossa korostetusti esiin nostettu COVID-19-pandemia on osoittanut, että pandemioilla voi terveysvaikutusten lisäksi olla merkittäviä vaikutuksia yhteiskuntien vakauteen ja kestävyYTEEN. Koronaviruspandemia on osoittanut ihmisten ja tavaroiden rajat ylittävän liikkumisen haavoittuvuuden ja toisaalta huoltovarmuusjärjestelyjen merkityksen.

Selonteon näkymä Suomen lähialueille

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteon toimintaympäristössä kuvataan, kuinka Suomen ja Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaata ja vaikeasti ennakoitavaa. Myös kansalliseen ja sisäiseen turvallisuuteen liittyvät uhat, jotka monelta osin koskevat sisäministeriön hallinnonala, ovat keskeisesti esillä.

Pohjois-Eurooppa muodostaa kasvavassa määrin kokonaisuuden, jossa turvallisuustilanteen muutokset Itämeren alueella, Suomen arktisilla lähialueilla sekä Pohjois-Atlantilla kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Suomi sijaitsee suurvaltojen näkökulmasta strategisesti merkittävällä alueella, johon kansainvälisen turvallisuustilanteen muutokset heijastuvat suoraan.

Sisäministeriöllä on keskeinen asema Pohjois-Euroopan turvallisuusrakenteessa muun muassa sisäisen turvallisuuden kokonaisuuden ja siihen liittyvän rajat ylittävän yhteistyön ylläpitämisessä. Yhteistyössä

15.2.2021

korostuvat Itämeren alueen ja yhä enemmän myös arktisten lähialueiden turvallisuuskysymykset. Esimerkiksi Rajavartiolaitoksen kannalta toimivat ja tiiviit suhteet Venäjän kanssa ovat ensiarvoisen tärkeitä rajaturvallisuuden ylläpidon kannalta. Niin ikään rikostorjunta- ja pelastustoimintayhteistyötä tehdään säännönmukaisesti Suomen ja Venäjän välillä. Yhteistyön ja yhteisten toimintamenetelmien avulla parannetaan turvallisuutta ja vähennetään tahattomien yhteenottojen riskiä niin arktisella kuin Itämerenkin alueella.

Ruotsilla on vahva asema Suomen läheisimpänä kahdenvälisenä kumppanina. Muiden ministeriöiden ohella myös sisäministeriö edistää Suomen ja Ruotsin välistä yhteistyötä, ilman ennakkoon asetettuja rajoitteita. Myös kaikkien Pohjoismaiden välinen yhteistyö on tiivistä. Baltian maiden kanssa tehdään yhteistyötä erityisesti Itämeren turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Sisäministeriö jatkaa aktiivisesti toimivan dialogin ja monipuolisten viranomaisyhteistyösuhteiden ylläpitoa Venäjän kanssa. Suomi kuuluu vapaan liikkuvuuden Schengen -alueeseen, joten Suomelle on tärkeää, että Venäjä tekee yhteistyötä muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa niiden EU-maiden kanssa, joiden alueelta on helppo tulla Suomeen. Tässä kontekstissa Baltic Sea Task Force (BSTF) luo tärkeän alueellisen yhteistyöfoorumin pohjoisen Euroopan alueelle, sillä sen 11 jäsenvaltioon kuuluu EU:n jäsenvaltioiden lisäksi myös Venäjä, Norja ja Islanti.

Tavoitteista ja painopisteistä

Ulko- ja turvallisuuspolitiikassa Suomelta vaaditaan pitkäjänteistä, vastuullista ja kestävää toimintaa – erityisesti nyt, kun toimintaympäristöä leimaa arvaamattomuus ja epävakaus. Selontekoon kirjatuiissa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toiminnan tavoitteissa ja painopisteissä on useita sisäministeriön kannalta tärkeitä kokonaisuuksia.

Kansallisin toimin ja kansainvälisellä yhteistyöllä estetään aseellisten konfliktien ja Suomen turvallisuutta ja yhteiskunnan toimintakykyä vaarantavien tilanteiden syntyminen sekä Suomen joutuminen aseelliseen konfliktiin.

Samalla on selvää, että jos turvallisuus Euroopassa olisi uhattuna, ei Suomi EU:n jäsenenä voisi olla ulkopuolinen. EU on myös sisäisen turvallisuuden kannalta aivan keskeinen viitekehys, jonka osana Suomi edistää turvallisuutta ja vakautta.

Sisäministeriö pitää keskeisenä selonteon kirjauksia kansainvälisen avun antamisen ja vastaanottamisen ja siten EU:n jäsenmaiden välisen solidaarisuuden turvallisuuspoliittisesta merkityksestä. Avun pyytäminen ja antaminen perustuvat kansalliseen päätökseen.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan on tärkeää, että kansainväliseen avunantoon ja sen vastaanottoon liittyviä kysymyksiä tarkastellaan laaja-

Muistio

15.2.2021

alaisesti Suomen kansainvälisen avunantokyvyn kehittämiseksi, täysimittaisen EU-rahoituksen hyödyntämiseksi ja kansallisen valmiuden parantamiseksi.

Sisäministeriön toimialalla Euroopan unionin pelastuspalvelumekanismista on viime vuosina tullut yksi keskeisimmistä kansainvälisen avunannon välineistä ja sen merkitys on korostunut koronapandemian aikana. Mekanismia koskeva EU-rahoitus on kolminkertaistettu nykyiselle rahoituskehyskaudelle (ml. elvytysvarat) unionin kriisivalmiuden tason parantamiseksi ja nopean ja tehokkaan reagoinnin mahdollistamiseksi vakavissa hätätilanteissa.

Suomi selvittää parhaillaan osallistumistaan rescEU-valmiuspoolin EU-tason strategiseen varmuusvarastointijärjestelmään. Kehitettävää järjestelmää voitaisiin hyödyntää esimerkiksi lääkinnälliseen varmuusvarastointiin (suojavaarusteet, rokotteet, lääkkeet, laboratoriotestatarvikkeet, desinfektioaineet, eläintauteihin varautuminen, muut lääkinnälliset tarvikkeet) tai varautumiseen CBRNE-uhkiin.

Pohjoismainen yhteistyö ja Ruotsi

Pohjoismainen yhteistyö ja erityisesti kahdenvälinen yhteistyö Ruotsin kanssa on selonteossa korostetusti esillä. Suomi ja Ruotsi jakavat yhteisen arvion turvallisuusympäristön kehityksestä, mikä luo vahvan pohjan yhteistyölle.

Selonteossa todetaan, että yhteistyö Ruotsin kanssa tähtää Itämeren alueen turvallisuuden sekä Suomen ja Ruotsin puolustuksen vahvistamiseen.

Suomen ja Ruotsin sisäministerit allekirjoittivat 10.2.2021 Suomen ja Ruotsin välisen yhteistyölinjauksen siviili- ja kriisivalmiusyhteistyön tiivistämisestä. Vuoden 2021 aikana on tavoitteena myös viimeistellä Suomen ja Ruotsin välinen valtiosopimus poliisiyhteistyön tehostamisesta maiden välisillä maarajoilla.

Suomella ja Ruotsilla on saman tyyppisiä kokemuksia uhista, riskeistä ja haavoittuvuuksista. Yhteiskunnan kriisinkestävyys on kunkin maan omalla vastuulla, mutta syvempi yhteistyö naapurimaiden kesken lisää osaamista, tuo synergiaetuja ja antaa paremman mahdollisuuden suunnitella, harjoitella ja olla valmiudessa erilaisia kriisitilanteita varten. Yhteistyön syventäminen luo myös paremmat edellytykset tarjota ja vastaanottaa kahdenvälistä apua ja tukea tehokkaasti. Yhteistyötä on tarkoitus tiivistää myös materiaalisen varautumisen ja huoltovarmuuden aloilla sekä CBRNE-tilanteita varten suunniteltavien resurssien kehittämisessä.

Kriisinsietokyvyn kehittäminen muuttuneessa turvallisuusympäristössä

Selonteossa kriisinsietokyvyn kehittämistoimet on nostettu korostetusti esille. Suomessa, kuten laajemmin Euroopassa on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota resilienssin eli kriisinkestävyyskehittämiseen. Se on tärkeä instrumentti nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa pyritään

Muistio

15.2.2021

vahvistamaan toimintakykyä häiriötilanteissa varautumalla monitahoisiin yhteiskunnan toimintakykyyn ja turvallisuuteen vaikuttaviin uhkiin.

Selonteossa mainitaan erityisesti valtiollinen hybridivaikuttaminen, joka on lisääntynyt ja monimuotoistunut, mikä tekee siitä aiempaa suuremman turvallisuusuhan. Yhteinen varautuminen, suunnittelu, harjoittelu ja toimeenpano toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan laajassa yhteistyössä. Sen lisäksi hybridivaikuttamiseen vastaaminen edellyttää, että muun muassa sisäministeriön hallinnonalan viranomaisilla on käytössään ajantasainen valmiuslainsäädäntö, joka antaa tarpeelliset toimivaltuudet, mahdollistaen viranomaisten voimavarojen tehokkaan käytön.

Sisäministeriön toimialan näkökulmasta sekä EU että myös Nato ovat olleet keskeisiä foorumeita kriisinsietokyvyn kehittämistoimissa. Tällä alueella huomionarvoista on, että kriisinsietokyky myös muodostaa keskeisen yhteistyöalueen, jota selonteossa myös peräänkuulutetaan. Sisäministeriö on ollut ja on jatkossakin siviilivalmiuden näkökulmasta tässä keskeinen kansallinen toimija.

Yhteistyön tiivistämistä siviilivalmius- ja huoltovarmuuskysymyksissä Naton kanssa jatketaan. Nato-yhteistyöllä myös lisätään ennakoitavuutta ja vakautta. Siviilivalmiusasiat ovatkin nousseet Natossa aiempaa merkittävämpään rooliin ja Nato on ollut sisäministeriön näkökulmasta EU:n ohella keskeinen kansainvälinen foorumi kriisinsietokyvyn kehittämisessä. Kansallinen kriisinkestokyky ja siviilien tuki puolustukselle ovat tärkeä osa Naton pelotetta ja puolustusta.

EU:n ja Naton puitteissa myös käydään keskustelua hybridi- ja kyberuhkiin varautumisen, murroksellisiin uusiin teknologioihin liittyvien uhkien ja uusien teknologioiden haavoittuvuuksien (ml. 5/6G) sekä ulkomaisen omistuksen kautta tulevien riskien paremman tunnistamisen osalta. Tässä keskustelussa sisäministeriö on vahvasti mukana.

Siviilikriisinhallinta

On tärkeää, että Suomi ja sisäministeriö vaikuttavat aktiivisesti turvallisuuteen myös Suomen rajojen ulkopuolella. Selonteossa todetaan, että viime vuodet ovat entistä selkeämmin osoittaneet, että Afrikan ja Lähi-idän epävakaus vaikuttaa yhä suuremmin Euroopan ja Suomen turvallisuuteen. Siten on tärkeää, että Suomi vaikuttaa aktiivisesti turvallisuuteen myös Suomen rajojen ulkopuolella osallistumalla sotilaalliseen kriisinhallintaan ja siviilikriisinhallintaan.

Erityisesti siviilikriisinhallinta on kriittinen instrumentti sodan ja konfliktin jälkeisessä yhteiskunnan normalisoinnissa vaikuttaessaan erityisesti lainvalvonnan ja oikeushallinnon vahvistamiseen. Vakauttamalla näitä valtioita ja vahvistamalla niiden omien turvallisuusviranomaisten osaamista,

Muistio

15.2.2021

ehkäistään myös kansainvälistä rikollisuutta, terrorismia ja hallitsematonta muuttoliikettä.

Sisäministeriö yhtyy selonteon linjauksiin ja pitää kriisinhallintaosallistumista keskeisenä instrumenttina, jolla voidaan edistää EU:n ja Suomen sisäisen turvallisuuden intressejä. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että Suomen kriisinhallintaosallistumista suunniteltaessa huomioidaan ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden yhteys ja osallistuminen keskitetään niille alueille, joilla on suurimmat turvallisuusvaikutukset Eurooppaan ja Suomeen.

Lopuksi

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon toimenpiteet tukevat laajasti myös Suomen sisäisen turvallisuuden edistämistä. Selonteossa kuvattu ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön nopea muutos vaikuttaa myös sisäisen turvallisuuden uhkakuviin ja niihin varautumiseen. Sisäministeriö korostaa, että ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muuttuessa kasvaa myös tarve valtioneuvoston yhteistyölle ja yhteistoiminnalle.

Sisäministeriö korostaa selonteon toimeenpanossa sitä, että toimenpiteet jalkautetaan laaja-alaisesti kunkin viranomaistoimijan vastuualueella. Lisäksi tulee varmistaa toimijoiden välinen tiivis yhteistyö toimintaympäristön muutoksiin varautumiseksi. Tämän lisäksi valtioneuvostossa tulee jatkaa työtä lainsäädännön kehittämiseksi siten, että turvallisuusympäristön aiheuttamiin uhkiin kyetään vastaamaan.

neuvotteleva virkamies Eero Kytömaa